

NIKCZEMNY (597) *ai*

nikczemny (430), **niczemny** (159), **nichczemny** (5), **nieczemny** (2+kust), **nickczemny** (1), **[nicemny]**; *nikczemny BierEz, RejPs (8), ConPiotr, RejJóz, MurzHist, MurzNT, RejFig, RejZwierc (2), OrzRozm (12), KwiatKsiąż (4), OrzQuin (5), RejAp (13), GórnDworz (14), GrzepGeom, RejPos (82), GrzegŚm, HistLan, RejZwierc (34), BielSpr, WujJud (6), WujJudConf, RejPosWstaw (3), BiałKaz, BudNT, CzechRozm (10), PaprPan (4), ModrzBaz (29), KochPs (5), KochTr, StryjKron (5), CzechEp (21), NiemObr (2), KochFr, ReszPrz (2), WerGość (5), KochPieś, ArtKanc, GórnRozm (2), ZawJeft, ActReg, Phil (5), GrabowSet (3), KochFrag, OrzJan, WyprPl, LatHar (10), KołakCath, WujNT (3), WysKaz, SarnStat (42), PowodPr (2), SkarKaz, VotSzl, CiekPotr (2), GosłCast (3), SapEpit, KlonWor, SzarzRyt; niczemny ComCrac, LibMał, SeklWyzn, SeklKat (3), RejKupSekl, KromRozm I, BielKom, GroicPorz, OrzList (6), GrzegRóżn (3), RejPosWiecz², MycPrz, SkarJedn, Calag, WisznTr, BielSjem (2); nickczemny : niczemny: nieczemny GliczKsiąż (2:5), LubPs (4:15), KrowObr (2:4), RejWiz (17:2), Leop (3:2), UstPraw (1:11), BibRadz (8:12), BielKron (2:25), Mącz (-:47:2), LeovPrzep (1:7), BielSat (1:1), KuczbKat (1:1), BudBib (5:3), SkarŻyw (4:3:kust); nickczemny : nickczemny Calep (8:1); nickczemny : niczemny : nichczemny PaprUp (1:2:5).*

nikczemny, niczemny (594), **nikczemien, niczemien** (3).

nikczemny: -cz- (308), -cz- (116), -c- (4), -tz- (2); niczemny: -cz- (81), -cz- (71), -tz- (5), -c- (2); nichczemny: -tz- (4), -c- (1).

Oba e jasne.

comp i sup (8 + 3) (nå)nikczemni(c)jszy (11).

sg m N *nikczemny, nikczemniejszy, nånikczemniejszy (97). ◇ G* *nikczemn(e)go (43). ◇ D* *nikczemnemu (10); -emu (2), (-e)mu (8). ◇ A* *nikczemn(e)go (20), nikczemny (18). ◇ I* *nikczemnym, nikczemniejszym, nånikczemniejszym (23), nikczemn(e)m (1); -ym : -(e)m GliczKsiąż (2:1). ◇ L* *nikczemnym (3). ◇ V* *nikczemny (2). ◇ fN* *nikczemnå (45), nikczemn(a) (1). ◇ G* *nikczemn(e)j (12). ◇ D* *nikczemn(e)j (6). ◇ A* *nikczemnå (14). ◇ I* *nikczemnå, nikczemniejszą (22). ◇ L* *nikczemn(e)j (1). ◇ V* *nikczemnå (2). ◇ n N* *nikczemn é (24), nikczemno (3); -é (4), -(e) (20); (attrib) -é (15); (praed) -é (9), -o (3); -é UstPraw, BielKron, Mącz, RejPos, RejPosWstaw, PaprUp, Phil; -o ComCrac; -é : -o SarnStat (2:2). ◇ G* *nikczemn(e)go, nikczemniejsz(e)go (14). ◇ D* *nikczemn(e)mu (4). ◇ A* *nikczemn é (18); -é (5), -(e) (13). ◇ I* *nikczemnym (10). ◇ L* *nikczemnym (2). ◇ V* *nikczemn(e) (2). ◇ pl N m pers* *nikczemni, nikczemniejszy, nånikczemniejszy (28). subst* *nikczemn é (61); -é (8), -e (53). ◇ G* *nikczemnych, nikczemniejszych (34). ◇ D* *nikczemnym (10). ◇ A m pers* *nikczemn(e) (10), nikczemnych (2) RejZwierc, StryjKron. subst* *nikczemn é (33); -é (15), -(e) (18). ◇ I m* *nikczemnymi (6), nikczemn émi (4); -ymi SeklKat, BibRadz, GórnDworz, CzechEp, NiemObr; -émi GliczKsiąż, PaprUp, GosłCast; -ymi : -émi ModrzBaz (1:1); -émi (1), -(e)mi (3). f* *nikczemnymi (2). n* *nikczemnymi (1). ◇ L* *nikczemnych (8). ◇ V m pers* *nikczemni (1).*

Składnia comp: nikczemniejszy kogo czego (2), nad kogo, co (2), do czego (1), u kogo (1), niż kto (1). Składnia sup: nanikczemniejszy nad kim (1), w czym (1).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Małej wartości, nędzny, słaby, doczesny, śmiertelny, przemijający; frivolus Mącz, Calep; contemptibilis, inutilis, vilis Vulg, PolAnt; inanis, sublestus Mącz; stupidus Modrz; vanus Vulg (195):* Sublestus, Mąły/ nędzny niczemny. *Mącz* 425d, 137b; *Calep* 436a.

a. *W odniesieniu do ludzi i istot żywych (72): LubPs A4v, eev; RejWiz 40v, 111; Leop Mal 3/14;* Iedno tho co było niczemne á ninacz fię nie godziło to pozábiiáli. *BibRadz 1.Reg 15/9; Náywa Pan* lud fwoy słowy tákowemi dla iego małości/ y iákoby go nie było/ iákoby rzekł/ Choćiaś fię ty zdał niczemnym/ thedy ia rátuie ciebie. *BibRadz I 371b marg; BielKron 132; GrzegRóżn B2; RejPos 81v; HistLan B2; BudBib Ps 95/5, Sap 13/14, 2.Mach 7/5; PaprPan E2.*

W połączeniach szeregowych (5): RejPos 49, 329v; RejZwierc 130; CzechEp 57; Iáko bowiem ciało dużę vtráciwfiży/ ieft fprońne/ nikkzemne/ y niepożyteczne. *Phil D3.*

W przeciwstawieniu: »nikczemny ... chwalebny« (2): BibRadz Philipp 3/21; Ku czemu też należą ony fłowá Páwłowe/ Iezus Kryftus przemieni Ciało náfze nikkzemne/ ábyfię podobnym ftáło chwálebnemu ciáłu iego *GrzegŚm 8.*

W charakterystycznych połączeniach: nikkzemna(-y,-e) dziewczka, kwiat, persona, ptak (ptaszęta) (2), trawa, zwierzę (żwirzátka) (2).

Wyrażenia: »nikczemne ciało« = corpus humilitatis PolAnt [szyk 7:4] (11): Ktory [Jezus Krystus] przemieni ciáło náfze nikkzemne/ áby fię podobnym ftáło chwálebnemu ciáłu iego *BibRadz Philipp 3/21 [idem GrzegŚm]; GórnDworz Y6v; RejPos 49, 106, 113; GrzegŚm 8; RejZwierc 113v, 130, 152; Phil D3; LatHar 566.*

»człowiek (jest) nikkzemny« [szyk 8:5] (13): *RejPs 149v; BielKron 79v marg; GDyż to ieft rzecz* nieomylna/ iż ták bárzo Pan vmiłowál to nędzne ftworzenie fwoie/ tego nikkzemnego człowieká/ ták iż o żadnym innym ftworzeniu nie ieft żadna/ áni milfza/ áni pilnieyfza nigdy piecza iemu. *RejPos 329v, 37v, 39 [2 r.], 191v, 192, 238v (9); CzechRozm 218; CzechEp 57.*

»nikczemne stworzenie« (8): *RejPs 102v; á wziął im ono práwo pirworodzieńftwá ich/ y* błogośławieńftwá ich/ á dał tobie nędznikowi á pogáninowi/ á nikkzemnemu fthworzeniu fwemu/ á dopuściłci być fynem Bożym *RejPos 57, 107, 146v, 195, 198v, 228, 337v.*

Szeregi: »gnuśny a nikkzemny« (1): Ale ty coć dał Pan z roftropną dużą opánowác to gnuśne á nikkzemne ciało/ to fobie miey zá rofkofz á zá ofobne ćwiczenie/ ábyś temu pánu názbýt rzędzić nie dał *RejZwierc 113v.*

»lekki i nikkzemny« (1): iednym ftárciem wfzyftká rázem [Azyja] zginęła/ pewnie nie bez śmiechu *Cáiuflá Célárzá/ ze Pompeiułz flawy fwéy y zwycięztwá fwégo fzukał z ludzi ták lekkich/ y ták* nikkzemnych. *OrzJan 39. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]*

»lichy a nikkzemny« (1): BO pátrż iż nie tylko to náfze liche á nikkzemne ciało/ álbo náfze krotkie *ty á omylnie czáfy fą pod przygody poddáne RejZwierc 152.*

»mały (a. malutki) a nikkzemny« (2): pátrzay iáko máła á nikkzemna dzyewká rofkázuie á włada *wielkim krolem. RejPos 322v, 33.*

»marny a nikkzemny« (1): Márnym fie sftał á nikkzemny yuż ták s káždyey ftrony/ Práwie yáko *kłos pełny plew od rdze zárażony LubPs bb3. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]*

»nędzny a nikczemny« (1): iáko łam to łwięte Kłiążę o they nieznołney miłóści przeciwko temu nędznemu á nikczemnemu narodowi náłzemu powiedzieć raczy *RejAp* 8.

»nierozumny a nikczemny« (2): Abychmy będąc rozumnem łtworzeniem Páńłkiem/ nie odniełli ná łobie iákíey zelżywoóci od tych nierozumnych á nikczemnych ptałżął *LubPs* A5, A4v.

»prożny i nikczemny« (1): iż człowiek nie tylko iełł prożny y nikczemny/ ále teź ták łlepy/ głupi/ y vporny/ ze łie łam przez łie nigdy do Bogá nawrócił niechce *CzechRozm* 218.

»nikczemny a sprochniały« (1): *RejZwierc* 131v *cf W przen.*

»niczemny i wzgardzony« (1): ále łie ták rozumiem być niczemnym prochem y wzgardzonym przed oblicznoóciá Bożą *BielKron* 387.

»zły a nikczemny« (1): Albo koń piękníey vbrány á zły á nikczemny. *RejZwierc* 68.

»zwiąđły i nikczemny« (1): Widziałem iá po ránu piękny kwiał przyiemny/ A widziałem zá wieczór zwiąđły/ y nikczemny. *KochFrag* 20.

W przen (16) : A iż muółł byeliády iuź y towarzysłtwo/ Prze nikczemny rántułzek ták opuócił włzytko. *RejWiz* 60v; coź ty s łobá małz pomyłlił nędzna dzwonico á nikczemne błoto/ czo iáko proch leżyłz przed nogámi Páńłkami/ iekli łie nie náwrociłz á nie vcieczełz łie do miłółierdzia iego łwiętego. *RejAp* 20, 12; Tákec teź káźdego z nas ktorykolwiek łie vzna á dufa temu łwiętemu Bołtwu á miłółierdziu iego/ vprzedza łáłką á miłółierdzyem łwoim/ w they nędzney Gálıleey nikczemnego łercá náłzego. *RejPos* 109, 46v, 87, 142, 171v, 198v, 264v; *LatHar* 237.

Wyrażenie: »proch (a. proszek), popioł nikczemny« [*szyk* 2:2] (3:1): *BielKron* 387; *RejPos* 329v; *Złemiám*/ o Pánie/ y popioł nikczemny *GrabowSet* S2v; *LatHar* 566.

Szereg:»nikczemny a sprochniały« (1): łnadź y łzalony s klozy wyrwawłzy łie/ gdyby mu to rozwaźnie rozwiółł/ podobno łie obaczył/ á łnadźby wyrozumiał co iełł łepłzego/ iekli ták błogołławionego żywotá vżywáć [...] czyli być tym głogiem drapieźnym áłbo tym drzewem nikczemnym á łprochniałym/ ktore niczego łnłzego nie czeka iedno ognia łrogiego. *RejZwierc* 131v.

b. *W odniesieniu do rzeczy, zjawisk, pojęć abstrakcyjnych, także świata i jego spraw* (120) : *RejPs* 59, 135, 198; *SeklWyzn* D; *SeklKat* Qv; *MurzNT Matth* 21/42; *GliczKsiąź* P8; Włłáł wyemy niczemne łpráwy człowíeyká káźdego/ W ktorym łye proźno łpodzyewáć zbáwyenya iákiego *LubPs* Y6v, K4v, V6, eev *marg*, hh6v; Krákwłłki teź zamek kthory był niczemny [*Kazimierz*] wyláwłł/ przyczynłł/ y ochędożył *BielKron* 376, 315v, 373; *Mącz* 253a; *RejAp* 196; *RejPos* 5v, 13, 26, 52v, 140 (8); *KuczbKat* 35; Powieđział mu krol/ iż łie ia nieprzyiaciela nic nie boię/ ále wpáđłá mi ná myłł łmiertelnoóć moiá/ iż teraz pátrzem ná the okruthną moc y bogáczłwo łwoie/ á po máłey chwili w proch łie nikczemny obrocił mułżá. *RejZwierc* 170v; *BudBib* 1.Reg 12/21; *ModrzBaz* 59; *KochPs* 118; *CzechEp* 173; *WisznTr* 34; *Quisquiliae* – włzeliakieni kiczemne [!] z drzewa okrułzki, áłbo łamozg. *Calep* [890]b; *GrabowSet*; *LatHar* 668; iednáłk táł zákryty/ Przełłtrách táłłem w łobie/ máiać zá nikczemną Sen fráłżkę *SapEpit* A3v.

W połączeniach szeregowych (9): *RejAp* 129; im dáley tym pręđzey iá do zginienia łwego [*niewiernicy*]/ nic nie dbáiać o łwięta łáłkę twoię: iedno áby tu poki poty záżywáli tych márných á nikczemnych y bárzo krotko trwáiających rołkółzy á márnóci obłudnego łwiátá tego *RejPos* [278], 182, 183, [290]v, Ooo5; Bo ia łłobie dáwam rzeczy niełmiertelne/ kthore cie y ku łławie/ y ku

zacności/ y ku tákiem íprawam/ przez ktore wiele złotá nábyc może/ przywodzić będą/ á áż s tobą y do grobu wniść muřzą/ A ty mnie dawař rzeczy doczełne/ nικczemne/ á krotko trwájące. *RejZwierc* 38; Niech przeto káždy pozna fkađ powřtał y przyrodzenie swoie wřzytko/ [...] wřzytkie teř siły y ferdeczne y ciełefne/ iáko w powinnościách fwych łá leniwe/ nικczemne/ rozne/ miedzy łobą walczące/ y niedługo trwájące [*sint tardae, stupidae, variae, inter se pugnantes parumque diuturnae*]. *ModrzBaz* 57; *PowodPr* 17.

W przeciwstawieniach: »nikczemny ... wieczny (2), drogi, więtszy« (4): Dla tego to mowi Pan/ Náwroćifłli łie/ náwrócę cie/ y będzieř fthał przed obliczym moim: á odłaczyřłli drogą rzecz od niczemney [*pretiosum a vili*]/będzieř iáko vřtá moię. *Leop ler* 15/19; Dayże nam to tedy Pánie Iezu Kryłte/ [...] ábychmy teř y tu w tych żywociach nářnych powřtác mogli/ á żyć w nowości żywotow nářnych/ á podeptawřly rzeczy nικczemne zyemłkie/ ftáráli łie o ony niebiełkie wieczne. *RejPosWstaw* 111; wielka to mądrość/ dla dobrego więřszego/ o ninieyřze y niczemne dobrá niedbác. *SkarŻyw* 126; znác [*Kainie*] iřz o [rzeczy] duchowne y wieczne dla tych nικczemnych niedbař. *SkarŻyw* 263.

W porównaniach (2): Iáko wodá śiáknie w ziemię/ Táko niřzcieie ludzkie plemię. Podobniřmy ku márnemu Snu nocnemu nικczemnemu. *KochPs* 137; Táko iř/ te z wiecznie [!] dobrá ziemłkie ośiádości/ Vřtáią iák przed łłońcem nικczemne ciemności. *KořakCath* C3.

W charakterystycznych połączeniach: nικczemne(-y, -a) bogactwo, chłuba, ciemność, czas (2), człowiec(zeń)stwo (2), dobro, dobrodzieřstwo świata tego, dosyćuczynienie, dzień, gładkość, krolestwo, moc, mořność świata tego, nadzieja, natura, nauka, okruszki, poczętek, posługa, proch (2), przyjaźń, przyrodzenie (3), robota, rozkosz (2), rozum człowieczy, rzecz (2), sen nocny, siły, sprawy (3), stan (2), świat, zamek, żłob.

Wyrażenia: »mara nικczemna« (1): Poćieř mię/ iáko mozeř: á łtaw łye przedemną Lubo łnem/ lubo cięniem/ lub mára nικczemną. *KochTr* 10.

»marność niczemna« (1): Y weyrzałem ná wřzytko dzyeł swoie/ ktore vczyniły ręce moie/ áno wřzytko márnność niczemna [*vidi in omnibus vanitatem Vulg Eccle 2/11*]/ á trapienie ducha/ á nic wiecznego pod łłońcem. *BielKron* 79v.

»rzecz (jest) nικczemna« = *vilis Vulg; vanae voces PolAnt* [szyk 9:4] (13): *KromRozm I Ov; Leop ler* 15/19; Nápomina ku cierpliwości/ wierze/ świátobliwości/ y miłości. Okázuiąc iř wřzytki rzeczy niczemne łá oprocł słowá Bořego. *BibRadz* 1.*Petr* 1 arg, *Am* 6/13, II 93a marg, 2.*Tim* 2/16; *BielKron* 78v, 82; *RejZwierc* 38; *RejPosWstaw* 111; *BudBib Am* 6/13[14]; *Festucarius* – *Plewifły*, zdzeblek pelny, hoc est, nικcze nich [!] rzeczy. *Calep* 416b; *PowodPr* 17.

»nikczemny świat« [szyk 21:9] (30): *LubPs* X5, Y5v marg, Z6v, bb3v marg; A táko ten nικczemny fwiát ieřt práwie iáłkiniá/ Oná czyřta łotrowłka/ á gorřy niř řwiniá. *RejWiz* 102, 143v, 144; *RejAp* 44v, AA4v, 123; *RejPos* 5v, 6v, 10, 10v, 11 (20).

»nikczemny (jest) żywot« (4): Widziałem wřzythko zá czáfu niczemnego żywothá mego [*in diebus vanitatis meae*]/ Człowieká řprawiedliwego ktory ginie przez řprawiedliwość swoię/ á zářię złořniká ktory długo żywie przez złoř swoię. *BibRadz Eccle* 7/16; *RejPos* 277v, Ooo5; *ArtKanc* Kv.

»Szeregi: »chudy i nikczemny« (1): przeyrzał tho Bóg/ że moiá chuda itéz nikczemna w Kościele iego poługá/ miała być od Kácérzów tą potwarzą háńbióna *OrzQuin* G4v.

»krotki a nikczemny« (1): wiedząc o możności światá tego/ iáko krotka á nikczemna iest/ á prawie nam z zachodem słońcá ginie. *RejPos* 9v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»lekki a niczemny« (1): Lekkać rzecz byłá/ á iż ták rzekę/ niczemna/ mężczyznom z odkrytą álbo przykrytą głowa [!] wkołcyele sye modlić *KromRozm I Ov*.

»mały a nikczemny« (3): *RejWiz* A4; *SkarŻyw* 4; [*fundatory narodów swoich sobie zmyślajq*] Abowiem inſze Narody z málycb á nikczemnych początków/ zá poštěpkim czállfow y foritowánim fzczeńścia/ w wielką możność rozmnożone/ zwykły to czynić *StryjKron* 59.

»marny, (a) nikczemny« (3): *BielKron* 82; iákoż mu to wzgárdzić ábo odmienić ty powinności fwoie/ prze kęs tey márney á nikczemney fwey woley światá tego. *RejPos* 319; *KochPs* 137. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»martwy i (a) nikczemny« [*szyk 3:1*] (4): otho małz Kryftuła twego popioł/ rzetz martwą á niktzemną *KrowObr* 92v, 88, 148 v; *WujJudConf* 50.

»mdły a nikczemny« (1): Abowiem obaczywał then wŕzechmogący Pan tho mdłe á nikczemne przyrodzenie człowieczeńftwá náłzego *RejPos* 241v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»mizerny a nikczemny« (2): *RejAp* 123; Gdyż to pewnie wiemy/ iż fie ták poſtáwić muſimy czáfu fądu fwego przed Máyeftatem Páná fwego/ iáko zeydzyemy s tego światá mizernego á nikczemnego. *RejPos* [278]v.

»omylny a nikczemny« (1): A nie dáj fie vwodzić omylnemu á nikczemnemu dobrodzieyftwu światá tego *RejPos* 40v.

»nikczemny a upadły« (1): náuczyłem sye tu tego/ iż ftan Swiecki bes ftanu Duchowného/ nikczemnym á vpádlým ftanem w Polŕzce iest *OrzQuin* Yv.

»zatrwożony a nikczemny« (1): ktory przebrnąwſzy ty wŕzytki niebeſpieczeńftwá tego burzliwego morzá/ á tego zátwożonego á nikczemnego światá: á pokuſy/ á omylności iego s fiebie złoży *RejPos* 187v.

»nikczemny a zaziębły« (1): Więc ſobie [*naszy zaziębli panowie*] thu ná ftárość dopiro groby kuią/ álábáſtry/ mármury/ y inſze rozliczne kámienie łamią/ herby pozłacáią/ tabliczek náwiefzáią/ y mnimáią áby onych fwych nikczemnych á zaziębłych czállfow á żywotow mieli tą pámięcią nádftáwić. *RejZwierc* 161.

»nikczemny, ziemski« (1): *RejPosWstaw* 111 *cf W przeciwstawieniach*.

»złoſciwy a nikczemny« (1): w tym to márnym bogáctwie á włodárſtwie zwierzonym tobie: ktore thu/ iáko ſłyſzyſz/ Pan złoſciwym á nikczemnym miánowác raczy. *RejPos* 194.

»niczemny a żadny« (1): potym też ſą rozumu bláhego/ náuki iáko y ia/ niczemney/ á ſnadź żadney. *OrzList* e4v.

W przen (5) : *RejAp* 129v; *RejPos* 264; A dla czegoż fie ociągác małz s tego ſprochniałego światá á s tego nikczemnego á nigdy niebeſpiecznego miefzkánia fwego? *RejZwierc* 177.

Wyrażenie: »nikczemna gnida« (2): A nie przeciów fie ſwiátu tey nikczemney gnidzye. *RejWiz* 193; *RejZwierc* 207v.

α. *Jałowy, nieurodzajny, bezużyteczny (zwykle o ziemi); terra iners Cn (5) :*

W połączeniu szeregowym (1): Thá zięmiá [Arabia opoczysta] ná wielu mieýfc ięft niepłodna/ niczemna/ piałczyłtha/ kámieniftha/ y wod nie ma. *BielKron* 263v.

Szeregi: bibl. [Gen 1/2] »nikczemny a próżny« = inanis et vacuus Vulg (2): Stworzył Pan niebo zyemię/ ták práwie z niŹczęgo Zyemiá byłą niktzemna/ á ná wŹytkim próżna *RejWiz* 144v; *BielKron* 1.

»twardy a niczemny« (1): Ziemicá Albuceńska/ w tey iáko y w innych skálne zięmie fą. [...] Ziemiá iáko y ty pierwŹe twárda á niczemna. *BielKron* 287.

W przeni (1) : Aleć wielkość złoŹników rozmnażájąca fię nie przyidzie ku pożytkowi [...] Połamią fię niedofzle gałęzi około/ á owoc ich będzie niczemny y niedozrały ku iedzeniu/ á ku żadney rzeczy niegodny [fruktus illorum inutilis, immaturus ad manducationem et ad nihilum aptus]. *BibRadz Sap* 4/5.

2. *Zły, niegodziwy; vanus Vulg, Modrz; vanus PolAnt, Mącz; ineptus Mącz, Modrz; vacuus PolAnt; protritrus Mącz; ignavus, imperitus, malus Modrz; deter Calep (127) : Mącz 451b; Deter sive deterius, inusitatum, vilis, parvus, quasi detritus – Otarty, zły, niktzemny. Calep 314a.*

a. *W odniesieniu do ludzi i istot żywych: grzeszny, skłonny do złego; nieuczciwy, też niewdzięczny (59) : RejWiz 35; Y zebráli fię do niego mężowie niktzemni á ludzie nie pobożni [viri vacui, filii impij]/ y zmocnili fię przeciw Roboámowi Źynowi Sálomonowemu *BibRadz 2.Par* 13/7; *OrzRozm* O4v [2 r.]; Nictzemny Krol nictzemnym ludziem wolność dáie/ ku Źkázie rzeczy poŹpolitey/ bo oni inŹą fie rzeczą nieżywią iedno kradzieżą *BielKron* 262; *RejPos* 26; Máiąc wŹzego doŹtátek prochow/ Arkábuzow/ A wŹdy fie tych niktzemnych boią Gáláguzow. *BielSat* G3v; *RejZwierc* 24v; *RejPosWstaw* [41⁴]; *CzechRozm* 7; *CzechEp* *2v; *ReszPrz* 6; *KochPieś* 8; *GórnRozm* I2 marg; *Paprup* A4v, B2, B3; Niktzemny Woytowicze, zápomniałes torby W piwnicy, kiedyŹ Źobie miodkiem gárdło płokał. *CiekPotr* 76; A po trwodze znowu Nie vpámieławŹy fie w złoŹci pogotowiu/ Głębiéy brnąć/ Źzalonych to: y tácy Źprofnémi Bywáią/ giną márnies/ y fą niktzemnémi/ Niewiedząc co źle/ dobrze *GosłCast* 26.*

W połączeniach szeregowych (3): *BielKron* 100; y owŹzem ták był nadewŹyftki złým/ niktzemnym/ okrutnym/ á brzidliwym/ iako Titus nachwalebnieŹszym między wŹyŹtkim *KwiatKsiąż* Gv; *ModrzBaz* 93v.

W przeciwstawieniach: »nikczemny ... dobry (3), Źwięty (2), poćciwy a pobożny« (6): *BielKron* 390v; A nie kazał tego kákolu/ to ięft tych niktzemnych ludzi/ pleć ze pŹzenice/ tho ięft z ludzi poćciwych á pobożnych/ iż to iuż ták Źpołu roŹć muŹi. *RejZwierc* 100v; Coⁿfefsionifte wykłády KoŹcielnemi y Ź. doktorow gárdzą/ á wykłády y wymyŹly niktze^mnych Kácerzow przyymuią. *WujJud* 32v marg [idem] L13v; Gdźie w ktorym PáńŹtwie Pan práwá dobre poŹtánowiwŹy/ vrzędniki da niktzemne/ tám z onych praw/ wielką Źzkodá/ wćifk/ y nędzá ludźiom roŹcie. *GórnRozm* I2; *Phil* F4.

W charakterystycznych połączeniach: niktzemne(-a, -y, -i) dzieci, dziewczka, gałaguz, kacierz (2), krol (2), marnotrawca, mąż, najemnik, obywatel, pan (2), plebanik, syn, synowcy i wnukowie, urzędnik (2), wilk.

Wyrażenia: »chasz [= *motłoch, zgraja*] nickszemna« (1): A oni fye w méy pladze wefelili/ Y fchadzki o mnie táiemné czynili/ Cháfzá nickszemna. *KochPs* 49.

»chłopi niczemni« (1): otho ci zbiegowie pogánífzcy/ Máchometowie iáwni/ chłopi niczemni/ ludzie bez wiáry/ [...] náplugáwili nam w Polífzce onę niepokalaná wiárę *OrzList* h3v.

»człowiek nickszemny (a. ludzie nickszemni)« = (*homo vilis PolAnt, Mącz; malus Modrz* [szyk 12:8] (20): *RejPs* 95v; *BibRadz* 2.Reg 3/33, II 32b marg; *BielKron* 100; Balatro, Błoto/ albo/ próch który do trzewika/ álbo bótów przyftáye. Metaph. Homo vilis, Szuya. Niczemny człowiek. *Mącz* 23a, 343c, 451b; *GórnDworz* D3; *RejPos* 39v, 202v, 206v, 324v; *RejZwierc* 100v, 260; *BudNT przedm* b7; *ModrzBaz* 93v, 134v; Tá tedy Elźbietá ftára Krolowa Węgerfka/ rozumem fię niewieścim ípráwuiać/ młodych y nickszemnych ludzi do Rády Senatorfkiey w Polífzce wybráá y podwyzfzyá *StryjKron* 452; *Phil R*; *OrzJan* 39.

Szeregi: »nickszemny i fálszywy« (1): Nákoniec [*Herod*] vczynkiem [*Panu lekkość wyrządźil*]/ gdy nań/ iáko ná krolá nickszemnego y fálfzywego/ białą y świetná ízátę wdźiać y włóżyć kazał. *LatHar* 317.

»niegodny, nickszemny« (1): [*fortuny dzieło*] podnieśc kto fie iey podoba/ áz pod obłoki/ człowieká niegodne⁶⁰/ nickszemnego: á záfię pogrążyć do dná/ ledwe nie do piekła te/ ktorzy byli godni wyfokiey ítolice. *GórnDworz* D3.

»nickszemny i nieprawdziwy« (1): MA fię też dobry obywatel wyftrzegáć/ áby nickszemnym y nieprawdziwym w powieścí nie vkazał fie/ ábowiem tákowy przymiot więcey náleży fercu niewolniczemu niż fláchetnemu. *Phil* F4. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»rozpuszny a nickszemny« (1): Tego też pijánice wífzyscy rofpuftni/ á nickszemni márotnawcy niech fię nádźiewáia/ ktorzy fię ná rzeczy przyfzle by namniey nie ogládaia. *WerGośc* 222.

»sprosny a (i) nickszemny« (3): *RejPos* 124v; á ony rofkofzne kráiny záwždy pofiadáli íprofní á nickszemni ludzie *RejZwierc* 260; *CzechEp* 117.

»nickszemny a szalony« (1): Kthory zbiera fkárby ięzykiem kłámliwym/ nickszemny á ízalony íefth [*vanus et excors est*]/ vplećie fie w íidlá ímierć. *Leop Prov* 21/6.

W przén (2) : á nic fie nie trwoź/ chocia cie odbieży ten íprofný á nickszemny naiemnik twoy *RejPos* 124v; *PowodPr* 33.

a. *W funkcji rzeczownika* (7) : Záwždy v złoścíwych wierni odrzuceni iáko by niczemni. *LubPs* H2v marg; *RejZwierc* 143 marg, Bbb; *StryjKron* 567.

W przeciwstawieniach: »nickszemny ... dobry (2), godny« (3): Gdyż íeft flepa fortuná á nie pátrza thego/ Opuścíwfzy godnego nátká nickszemnego. *RejWiz* 97; íż wífzetczny/ hnet będzie názwán befpiecznym: íkromny/ melánkolikiem: nickszemny/ dobrym: bezboźny/ mądrym *GórnDworz* D; *RejZwierc* 269v.

b. *W odniesieniu do rzeczy, sytuacji, pojęć abstrakcyjnych:* zły, przynoszący szkodę, szkodliwy; niewłaścíwy, niedorzeczny (66) : *SeklKat* F3v; *RejKupSekl* a5; *MurzHist* V2; *LubPs* O, ddv, hh3; A nie dáy fie vwodźic nickszemney chćiwoścí. *RejWiz* 79, A5, [1]v, 11 marg, 42, 92v, Cc8v; bo tá kokofza woyná v Lwowá nickszemna/ co zá pożytek nam vczyníá dobrze pomnimy/ bo iáko nierządnie/ ták też nie potrzebnie ruífzoná byá. *OrzRozm* V, O; *BielKron* 46v; *KwiatKsiąź* G3; *RejPos* 123v, [219]v;

KuczbaKat 310; Ażaby lepiej leżał iako wieprz w bárłogu/ á márníe czás trácił/ [...] á nic nie może być ízkodliwízego młodemu człówekwí iako níkczemne próżnowanie. *RejZwierc* 15, 20v [2 r.], 164v, 228; *CzechRozm* 218v; *ModrzBaz* 61, 87; (*marg*) Frideriká wtorego níkczemne potwierdzenie Krzyżaków. (-) Dla tego potwierdzenie Frideriká Celárzá [...] máło ważyło/ gdyż tu żadney mocy w rozdawaniu tych pańítw nie miał. *StrykKron* 295; *CzechEp* 85, 99, 134, 142 *marg*, 170, 257, 319; *WerGość* 236, 263; Coż záfię íeft níkczemnieyízego/ iako tylko vmyśł swoy mieć do rzeczy íwieckich ziemíkich/ ná kftał bydlęciá íkłoniony/ á nie rzeczy duchowne/ niebiefkie y wiekuífte obmyślawác. *Phil* 12; CZemu íię Pogáníe zbuntowáli? á ludzie níkczemne przemyśly przed íię bráli [*populi meditati sunt inania Vulg Ps* 2/1]? *LatHar* 359; *WujNT* 17; *CiekPotr* 15; *GosłCast* 75; Przeto w cenie Kto chce być/ porzuć níkczemne zabawy/ Nie ná herb przodków pátrż/ ále ná íprawy. *SzarzRyt* B4v.

W *połączeniach szeregowych* (8): *BibRadz* II 138c *marg*; *RejPos* 293; Lecz zgołá wízelákie wrzędow dopieranie/ ma być práwy hánowáne y zábronione. bo widzímy/ íz iako írogi tyran trapi tego/ w kim moc wízięło: iako go pędzi ku czynieniu y podeymowaniu wiela rzeczy níkczemnych íprofných y nieprzyśtoyných *ModrzBaz* 74v, 20; *SkarŻyw* 293; *CzechEp* 77, 147; *LatHar* 144.

W *charakterystycznych połączeniach*: *nikczemna*(-y, -e) *bajka, biesiada, błąd, chciwość, figiel, gadka, gloza, głupstwo, krotochwila, matactwo (matanina) (2), mniemanie, mowa (3), myśl (2), niedbałość, obyczaj (2), obżarstwo, opilstwo (pijaństwo) (2), plotka (3), poduszczanie, powieści, próżność (promowanie) (5), sentencyja, słowa, służba, sprawiedliwość, sprośność (2), strach, uczynek, upor, urząd, kokosza wojna, wymysł, zabawa.*

Wyrażenie: »*nikczemna rzecz*« = *ineptum Modrz* [*szyk* 2:2] (4): Zátrwożył íe rzkomo mizerny nędznik on/ bo go ízkodá y krolem zwác/ gdy íe thák níkczemney rzeczy zgwałćić á zwoiowác dał: poíłłá wnet y kazał íciác támże w onym wíęzyeniu onego człóweká íwiętego *RejPos* 322v; *RejZwierc* 165; *CzechRozm* 242v; *ModrzBaz* 74v.

Szeregi: »*nikczemny a bezecny*« (1): Ach miły Boże/ toć to níkczemne á bezecne opílftwo/ rozmite przygody ludziom ípráwuie *WerGość* 257.

»*lekki a íz nie rzekę níkczemny*« (1): ut moleste ferrem tantum ingenium in tam leves ne dicam in tam ineptas sententias incidisse, Ahych nie miał nieżałowác tákowego człóweká który w ták lekkie/ á íz nie rzekę/ w ták niczemne mniemanie wpadł. *Mącz* 243b.

»*niesmaczny, níkczemny*« (1): wízytki zábawy/ wízytki krotochwile zdádzą íe im [*starym ludziom*] niefmácne/ níkczemne *Górndworz* H6v.

»*nikczemny abo niesprawiedliwy*« (1): íeíliby íentencia Rektorowá níkczemna ábo nieípráwiedliwa íe bydź zdálá [*si de nullitate vel iniustitia argueretur eadem Rectoris sententia JanStat* 219]: Confyliarze *Vniuerfitatis* niech to między íobą rozbiorá *SarnStat* 203.

»*przykry a níkczemny*« (1): íz ich [*kaznodziei Antychrystowych*] náuki y podufzczania przykre á níkczemne *WujNT* 875.

»*nikczemny i (a) sprośny*« [*szyk* 2:1] (3): CZemu ták wiela rozných Confefiy/ Commentow/ wykłádow/ y glóz rozmáitych/ choć íprofných á níkczemnych/ bez miáry/ bez końcá/ wydávác między ludzie nie prześtawacie? *WujJud* 75; *CzechRozm* 156v; *CzechEp* 76. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 3 r.]

»niczemny, wszeteczny« (1): Tricae Apianae, Proverbium, Niczemne/ wżeteczne powieści. *Mącz* 464b.

»zły a nিকzemny« (1): á ktoreż są vczynki grzełznych/ iedno złe/ á nিকzemne/ ktore nie záłługią iedno potępienie? *WujNT* 537.

W przén (1) : Iż nie pytay fie ty iney drogi moy miły bráćifzku zá mną/ ábowiem żadney infzey prawdziwżey áni ípráwiedliwżey nie naydzyełz/ iedno tę ktorąm ia vkazał tobye/ gdyż są wżytko błędne/ omyłne/ á nিকzemne drogi ine fwiátá tego. *RejPos* 293.

α. *W funkcji rzeczownika:* »nিকzemna« (1) : A co powiedáią o zasługách Slácheckiego ítanu/ dla ktorých tę rozność karánia vczyniono/ bárzo to nিকzemna [*valde ineptum est*] *ModrzBaz* 28.

3. *Zasługujący na pogardę, lekceważenie; nic nie znaczący, marny; także pogardliwie o ludziach zajmujących niską pozycję w hierarchii społecznej; vanus PolAnt, Mącz; contemptibilis Vulg; aspernabilis, contemptus Mącz; despectus PolAnt; iners Modrz; ineptus, vilis Calep (120) : BielKom F5v; Abowiem táki dom [zacny] twoy iełt/ iż y nিকzemnego Piłárzá/ ludźiem sąm łobą zálećić może. OrzList e3, e3, h; BibRadz Iob 13/4, Is 30/7; OrzRozm Q3v, R2; GrzegRóżn Kv; Mącz 314d, [407]b; Górndworz M6; Bo iáko fie gdzie w kthorym kráiu zámnoży opillstwo á niepotrzebna włóczegá/ to iuz tego máią zá nিকzemnego kto w onym ípołku nie bywa/ á tego też towarzysztwá nie pomaga. RejZwierc 16v, 221 [2 r.]; BudBib 1.Par 16/26; WerGość 211; Calep 530a, 1123b; Záfię z drugiey ítrony przyniołá gnułność y próżnowánie zgubę/ onemu Sárdánápálowi Krolowi Afyriyfskiemu/ ktorego gdy Arbáces przełożony nád Medámi záłtał miedzy gromádą białychgłow nierządnie kądziel przedácego [!]/ bacząc iż nie byłá to rzecz godna/ áby ten miał wielkości ludzi pánowác/ ktory nád białegłowy był nিকzemnieyfzym/ przymusił go do tego że sąm fiebie y bogáčthwá fwe wżytki *pirae impositas* ípalił. *Phil* S2.*

nিকzemny na co (2): MOłkwá [...] są chłopi hárdzi/ chełpliwi próści/ okrutni/ nie śmieli/ ná walkę nিকzemni/ y nie ípráwni *BielSpr* 66; *ModrzBaz* 65.

nিকzemny w czym (3): Był Waclaw Krol Czełski/ wielkiego y Zacnego rodu Człowiek/ ále nিকzemny w ípráwách fwych Krolewfskich *OrzRozm* C2, H4v; Napierwey przyplýnął [*Kolumbus*] ná Wyłpy ktore zowá Kánárye [...] Widząc tám nিকzemny lud w rozmowie tákież w íprawách/ nágo chodzą/ nabożeńftwá żadnego niemáiąc/ nábrawfzy wody do Okrętu/ puścił fie od nich *BielKron* 440v.

W połączeniach szeregowych (8): áby ták zacne przełożeńftwo ku ípráwie Rzeczypołpóltey nie przychodziło ná niłkie/ grube/ á nিকzemne ludzi *BielKron* 124v; *Mącz* 211a, 325a, 465b, 475b; iáko fie rodzą drudzy ták nিকzemni/ ták niezgrábni/ ták niewdzięczni/ że nie może człowiek ináčzey wierzyć/ iedno że ie náturá ná połmiech miedzy ludzie puściłá *Górndworz* D2; *RejPosWstaw* 41v; *Phil* O2.

W przeciwstawieniach: »fortunny, zacny ... nিকzemny« (2): kthorzy/ pirwfszych onych fortunnych nie dofzli/ á przed thymi záfię nিকzemnymi síłá máią *Górndworz* D2v; prosił pokornie/ áby fię sąm ták zacny przy nim [*kust: nim nie-*] nিকzemnym nie lżył. *SkarŻyw* 597.

W charakterystycznych połączeniach: *nিকzemne(-a, -i) bogi (bogowie) pogańskie (i żydowskie) (2), dusza, lekarz, maskara, nędznik, niedbalec (2), niemota, osoba, pisarz (2), powiadacz.*

Wyrażenia: »nikczemny błazen« [szyk 1:1] (2): *GliczKsiąż* K7; żeby fie hnet zaráz ták nim brzydono/ iáko iednym iádowitym wężem/ álbo by przeźedł w połmiech/ iáko niktzemny błazen. *GórnDworz* Ee6v.

»chłop niktzemny« (2): iż then kogo to/ thák bárzo miłowály biaległowy/ był chłopem niktzemnym: bo tho ich obyczay. *GórnDworz* N; *BielSpr* 66.

»nikczemny człowiek (a. niktzemni ludzie)« = *contemptus et abiectus a. levis et sordidus a. luteus a. minimi pretii a. nauci a. nihili a. nullo numero a. trioboli homo* *Mącz* [szyk 9:4] (13): Atholi o Credo, kthore zložili nyczemny lyudzie Apoftolowye a prołczy chłopi thak yakogi ya bo bich y ya thak mógł zložycz. *LibMal* 1554/189v; Dawano Vrzędy wielkie/ Przełożenłtwá/ y Pánłtwá/ niemotam/ y ludźiom niktzemnym *OrzRozm* O3v; *Mącz* 200d, 222d, 242b, 247a, 253a (8); *GrzepGeom* A4; *KochPs* 57; *ReszPrz* 66.

»nikczemny grzesznik« (2): Ráčźze fię zmiłowác nádemną naniktzemnieyźym grzesznikiem. *LatHar* 28, 146.

»lud(ek) niktzemny« [szyk 6:1] (7): A my Polacy/ iáko ieft wżem wiadomo/ twego przodká (ktory powłtał z ludu niktzemnego) ták ku gorze dobrowolnie wyftáwili/ władziwfy go ná łtolec Krolewłki *BielKron* 392v, 440v, 446v; *BielSat* M4; *RejZwierc* 243; *BielSjem* 34; *PaprUp* Fv.

»sługa niktzemny« [szyk 2:1] (3): *RejJóz* Q2; Aleś ty o możny Pánye z Máyełtatu twego/ Weźrzał ná pokorną proźbę łługi niktzemnego *LubPs* H3; *RejPos* 228.

Szeregi: »chudy a niktzemny« (1): którym to wiedźieć będzie przyłtało: nie prze moię chudą á niktzemną ołobę/ ále prze miłość namileyźey Pátryey náłzey *OrzQuin* D4.

»nikczemny i gnuśny« (1): O nędzny wálz wiek: o zwyczaj w rzecźách dáleko nędzniefzy/ ktory was ná złe mądremi czyni/ á ná dobre niktzemnemi y gnuśnemi [*ad bonum inertes et ignavos*]. *ModrzBaz* 65.

»gruby a niktzemny« (1): Nie godni práwi/ ci Sákrámentarze/ áby ich źiemia nołłá/ [...] nałepiey [!] będzie wzyłtkie do Indyey wygnác/ miedzy one grube á niktzemne ludźie. *ReszPrz* 66. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»nikczemny a lekki« (1): Tho mowi Pan odkupiciel Izráelfki/ łwiefy iego/ ku niktzemney á lekkiey dułfy [*ad contemptibilem animam*]/ y ku omierzłemu narodowi *Leop Is* 49/7.

»marny a niktzemny« (1): Záčzym niełczęłłiwie márną á niktzemną Słufźnie byđź fie mienię *GosłCast* 61.

»nikczemny, (a) plugawy« [szyk 1:1] (2): *BielKron* 446; Lecź łłyźę teź ták ludek nie bárzo ćwiczony/ Nikczemny á plugáwy/ łłychác ná włze łtrony. *RejZwierc* 243.

»podły i niktzemny« (1): Bo máiac ták wielkie dáry Bołkie w obiáwieniách y ołweceniu rozumu łwego wmiála [*Maryja*] znác co byłá łamá z łiebie: zázwdy podlełyźą y niktzemniełyźą v łiebie zołłaiąc. *SkarŻyw* 581. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»prosty, niktzemny« (1): Odlęciliłmy Geometryą Ludźiem prołtym niktzemnym/ ták że łye nie obiéráią w niey *GrzepGeom* A4.

»prozny a nিকczemny« (1): Yzebym ią też [...] dla ciebie albo fałszywym więfzczkiem/ albo proznym á nিকczemnym powiadaczem niebył nazwan. *KwiatKsiąż* Q2v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»nikczemny i sprosny« (1): Ale iáko y o to nিকczemny y fprofny grzełznik/ śmiem prośić ciebie P. y Bogá mego? *LatHar* 146.

»ubogi i nিকczemny« (1): A iam człowiek vbogi y nিকczemny [*pauper et despectus*]. *BudBib* 1.Reg 18/24.

»nikczemny, (a) wzgardzony« = *contemptus et abiectus* *Mącz* [szyk 2:2] (4): *Mącz* 257a, 442d; iż kto poładza brátá fwoiego/ á s fercá vpornego tho wynidzye od niego/ á vczyni go fobie wzgárdzonego á nিকczemnego w vmyfle fwoim/ co fie w tych to fłowiech zámyka Rachá á fzaleńcze/ iuż winien fądu *RejPos* 181; *RejZwierc* 179. [*Ponadto w połączeniu szeregowym, 1 r.*]

W przen (1) : Kogo prze grzech záfráfuiefz/ Ták go niewidomie pfuiefz/ Iáko fátę mól táiemny: Bład iefł człowiek/ bład nিকczemny. *KochPs* 58.

a. *W funkcji rzeczownika* (2) : áby ná chwilkę poległ zwierzchu flugá twoy/ á przedfię v ciebie záwždy żył wewnątrz: áby trofzkę zá nিকczemnego był poczytány y poniżony *LatHar* 592.

Szereg:»szalony a nিকczemny« (1): SZalony á nিকczemny/ rzekł ważę fto złotych/ By mię ludzie poználi/ tám do kráioy do tych. Abych fie wždy przejeździł/ kędy mię nie znáią *RejFig* Bb2v.

a. *Pod względem psychicznym: tchórzliwy; opieszaly, pozbawiony zapału, gorliwości; iners* *Modrz, Cn; marcidus, segnis* *Mącz; ignavus* *Modrz* (30) : *OrzRozm* Q; *GórnDworz* O7; *RejZwierc* 242v; *Bo* [*Domicianus okrutny cesarz rzymski*] fie sftał ták nিকczemnym iuż dał pokoy boiu/ Tylko Muchy bił fiedzác fkromnie ná pokoiu. *PaprPan* Gg4; *ModrzBaz* 40; *StryjKron* 482.

niczemny do czego (1): Ktorzy ácz niczemnieyfzy iuż do boiu byli/ Przecię Turki/ Tátary/ w fwoiey ziemi zbili. *MycPrz* I C4.

niczemny ku czemu (1): [*Wincenty*] fpráwił krolá o wielkim ludu ále niczemnym ku walce *BielKron* 372.

W połączeniu szeregowym (1): A zásię Hetmáná nিকczemnego/ zleniáłego/ á w rofkofzách rofpuftnego/ ckościaby też co gornie mowił/ żaden żołnierz niebędzie rad słucał. *ModrzBaz* 23.

W charakterystycznych połączeniach: nিকczemny hetman, narod, syn.

Wyrażenia: »chłop nিকczemny« (2): TVrczyn to chłop nিকczemny z narodu fwoiego/ By nie miał ludzi dzielnych s fwiátá postronnego. *RejZwierc* 241 v; *BielSpr* 66.

»nikczemny człowiek (a. nিকczemni ludzie)« = *segnis, marcidus (homo)* *Mącz* [szyk 4:2] (6): Abowym yelli go [*dziecię*] w rofkofsy á w myękkim/ á pyeśfczącem chowányu będzyełz myeć/ yádwabnikyem go potym á niczemnym człowyekyem doftányełz y otrzymałz. *GliczKsiąż* E4v; *Mącz* 209c, 381a; *GórnDworz* Z5v; *RejZwierc* 40v; *ModrzBaz* 39.

»lud nিকczemny« (2): *BielKron* 372; Sam Bóg Gedeonowi kazał/ z woýfká fwęgo Wyłączyć lud nিকczemny/ fercá záięczęgo. *WyprPl* A3v.

Szeregi: »nikczemny, (i) gnuśny« = *iners et ignavus* *Modrz* [szyk 1:1] (2): *Segnis animus*, Gnuśny niczemny człowiek. *Mącz* 381a; *ModrzBaz* 65.

»leniwy, (a) nikczemny« = *secors et ignavus Modrz* [szyk 2:2] (4): Alexender był niczemny [nicemny *BielKron* 1551 77] leniwy/ vmárł gdy mu krwie z nołá płynącey nie możono záftánowić. *BielKron* 169, 148, 254v; *ModrzBaz* 39.

»niedbały a nikczemny« = *iners et negligens Modrz* [szyk 1:1] (2): Czemuście ták niedbáli á nikczemni práwie/ Iefzczęć nam fłużyć może fortuná łáfkáwie. *PaprpPan* Hh3; *ModrzBaz* 99v.

»nikczemny i niesprawny« (1): MOłkwá/ iefł Lud w obyczáiu innemu Narodu rozny [...] bo fą chłopi hárdzi [...] ná walkę nikczemni/ y nie fprawni *BielSpr* 66.

»nikczemny i (a) niezasłużony (a. źle zasłużony)« = *ignavus et moie meritis Modrz* (2): máią też być poftánowione zapłaty dobrze záfłużonym: á nikczemnym y nie záfłużonym karánie. *ModrzBaz* 118, 119.

»nikczemny, serca zajęczego« (1): *WyprPl* A3v cf »lud nikczemny«.

a. *W funkcji rzeczownika* (5) : nálmiewayá fie z literakow thych zwłáfczá ktorzy fie álbo żenyá/ albo w yaki ftan gofpodárny vdádzą/ zowięć ye nędznikámi á nikczemnemi/ że fie nye náłożyli robić y chlebá nábywáć *GliczKsiąż* G7.

W przeciwstawieniach: »nikczemny ... mężny (2), dowcipny« (3): Niechay wiedzą młodzieńcy/ iż do odprawowánia fpraw/ wielka rozność iefł miedzy nieukámi/ á miedzy dowcipnymi/ miedzy nikczemnymi á miedzy mężnymi. *ModrzBaz* 13v, 82v, 115v.

Szereg: »dzielny z nikczemnym« (1): iefli łotr z godnym/ dzielny z nikczemnym/ dobry ze złym/ pod iednym Dekretem Seymowym podlegá. A ták przez Exekucyá Wárfzáwfká/ równi fobie będą w Polfcze. *OrzQuin* B4v.

b. *Pod względem umysłowym*: nierozumny, głupi; *stupidus Mącz, Cn; ignavus, ineptus Modrz* (16) : *Mącz* 25d; Ześ do rády dał pobrać nikczemne młokofy/ Ktorem nie ludzi rzędzić dáć było kokofy. *PaprpPan* Ff3; *ModrzBaz* 12, 50, 131v.

nikczemny w czym (2): *OrzList* i2; Mowifz przeciwko fobie/ bez rozmyfłu wfczego/ Máiąć mężá/ iák fłyfzć/ w Rádzie niczemnego. *BielSjem* 10.

W przeciwstawieniach: »nikczemny ... baczny mądry, pożyteczny« (2): ku fprawye yákyey á vrzędu ma go [syna] przywyesc/ áby był wzdám pożytecznym/ á nye niczemnym brzemyenyem żyemye człowyekyem. *GliczKsiąż* O2v; iż iákowego kto fobie przyacielá obrał s kim zá iednego żywie/ tákowy y fám być muśi: Iefli złego/ á nikczemnego/ to y fám bez chyby iefł táki: Iefli theż záfię dobrego/ bącznego/ mądrego/ rzecz pewna że thoż w nim muśi fie náydowáć. *GórnDworz* M.

W charakterystycznych połączeniach: *nikczemny gospodarz, mąż, młokos, szaleniec*.

Wyrażenie: »człowiek nikczemny (a. ludzie nikczemni)« [szyk 3:2] (5): *GliczKsiąż* O2v; *OrzList* i2; *RejZwierc* 112 marg, Aaa3; Pieśni/ lifty/ kśiążki gámrácyey pełne/ w kochánium wielkiem bywáią v dworzan/ á ktorzi fię wtym niekocháią/ tych zá proftaki á nikczemne ludzi rozumieią [*alii inepti esse iudicantur*]. *ModrzBaz* 13.

Szeregi: »nikczemny a bezrozumny« (1): Coż tedy náfz miły Therfyto/ iefliby one rozładki o tobie ludzkie ná iásnią fię okazały/ á oczymá y twemi y wfczytkich infzych widziáne były/ iákiemiby rozładkámi/ ciebie nikczemnym á bezrozumnym [*ignavissimum stupidissimum*] fzałencem być wfczytcy ofádzili? *ModrzBaz* 40.

»głupi (i) niczemny« [szyk 1:1] (2): *ActReg* 130; który synow poddanych y posłużnych łobie nie ma/ iż ie tak źle wychował/ iż surowość z nich y kárność oycowfką złożył: znak iest głupiego y niczemnego gofpodarzá. *SkarKaz* 44b.

»zły a niczemny« (1): *GórnDworz M cf W przeciwstawieniu*.

W przén (1) : Tákiego nie fláchćicem lecz fortunnym zową/ Co tak buia w rokofszach/ á z niczemną głową. *RejWiz* 100v.

4. *Daremny, bez znaczenia, małej wagi; nieużyteczny, też nieistotny, nieuzasadniony; inanis Mącz, Modrz, JanStat; inutilis PolAnt, Mącz; pervilis Mącz, Calep; vanus, vilis Vulg; enervatus, invalidus, ventosus Mącz; ineptus Modrz; cassus, festucarius, frustraneus, iota Calep; nullus JanStat (155) : Moc/ vrodá/ z wżytką kráfá/ Bez rozumu niczemne íá BierEz P4; RejPs 162, 206 marg; GliczKsiąż F2; Iż gdy kto bywa od księdzá okrtzon/ który ksiądz Duchá świętego niema/ tego krzeft iest nitzemny KrowObr B2; Leop Is 41/29; UstPraw A3, D3; Acźci fkromność káždemu/ przyftoi pocźćiwa/ Lecź też czáfem niczemna/ gdy iey nazbyt bywa. Bowiem ftára przypowieść/ ná drzewo pochyłe. Lázá Kozy z rogámi/ rzadko ná wpaniłe. *RejZwierz* 71; *BibRadz* *4v, *Ez* 15 arg, *Sap* 13/11; *OrzRozm* K3v, S2v marg; Potym Ian Ekkius Doktor pińmá s. pińał y wydał ná iáwność wielkie rzeczy przeciw Luterowym temom/ odpíńał mu Luter iż ty pińełz nie według pińmá s. iedno íny á żakowfkie gadanie niczemne. *BielKron* 193, 26v; *Nodum in Scypro queris proverbium, Węzłá w sitowiu ízukałz/ To yeft ná zbyteś pieczołowity niczemną łobie pracę zádávás Mącz* 249a; *Nugae Klatki/ Báśńi/ Niczemne świekotánie/ Wymysły. Mącz* 252d, 77c, 199d, 246a; vporniełmy íye ná Królu/ téy nieznáióméy Exekucyéy domagáli: y miéłzálímy Rzeczápołpolithą ná Seymie przeto/ y niczemnymi quełtiami zátrodnáiłmy Seymy/ y w niwécz ie obracáli *OrzQuin* B2; *RejAp* 92 [2 r.]; *GórnDworz* S3; *RejZwierc* 211v; A chcełzże wiedźcieć o człowiece márný/ że wiárá bez vczyńkow niczemna iest? *WujJud* 97, 101 marg, Nn6; *BudBib Sap* 3/11; *BiałKaz* F3v; *CzechRozm* 25v, 112v, 133 [2 r.], 236v; *ModrzBaz* 98v; *Calag* 500b; *SkarŻyw* 543; *CzechEp* 154 [2 r.], 155, 223 marg, 282; *KochFr* 58; *Paprup* K3v, Lv; *Calep* 169b, 794b; *Phil* E; *GrabowSet* Nv; *SarnStat* 1161; *VotSzl* C4.*

W połączeniach szeregowych (9): Y wyele inłfych przyczyn zá tem íwem wotowánim máyá/ ktoremiby chcyeli dowyesć [...] žeby było to lepiej/ aż we dwánałcy lat dzyeći dáć vczyć. Ktore przyczyny yáko íá nyedobre y owłfem niczemne á fáłłfywe/ my według thego co będzem zá íáfką Bożá mogli/ okażem. *GliczKsiąż* 17; *Sardi venales proverbialiter, Prošte niczemne/ álbo máłey wagy rzeczy. Mącz* 368c, 496e; *RejAp* 29v; *ModrzBaz* 7v; *NiemObr* 121; *SarnStat* 979, 1042, 1069.

W przeciwstawieniu: »niczemny przyzwoity« (1): Tá tedy náuka nieiełtći niczemna/ ále człowiekowi Krześcíjánífkemu bárzo przyzwoita: poniewáz káždego człowieká Krześcíjánífkiego/ ták w rzeczách ízczęśliwych iáko y niefortunnych/ ítałoci [!] náucza. *LeovPrzep* b2v.

W porównaniu (1): Abowiem nádźieia człowieká niewdźięcznego roztopi íię iáko mroz żimie/ á rozplynie íię iáko wodá niczemna. *BibRadz Sap* 16/29.

W charakterystycznych połączeniach: niczemny(-a -e) areszt, artykuł, clo (2), дума (3), gadanie, komisya, kwestyja, list, mądrość, miłość, mowa (2), możność, myśl (2), nauka (4), pismo, postawa, praca (2), przezysk, przyjaźń, przywilej (2), sąd, skarb, sława, sprawa (4), testament, uczynek (2), umowa, uniwersał, wykład (3), zdanie, zgoda.

Zwroty: praw. »być, bywać niktzemny« = *stawać się nieważnym, tracić moc prawną [w tym: niech będzie niktzemny (8), ma być niktzemny (7), niktzemne być skazujemy (6), niktzemne ma być rozumiane (4), niktzemne być znajdujemy (2)] [szyk zmienny] (35:1): ComCrac 17v; ConPiotr 35; GroicPorz p4; UstPraw B2v, C3, F4, G3v, H, I2; PaprUp Lv; A ielli dádzą nád zákazánié tákowégo Státutu/ tedy zárázem pieniądze niech sfráćą/ y zaftáwá z zapifem tákowym niech będzie niktzemna [obligatioque et inscriptio huiusmodi co ipso sint nullae JanStat 1125] SarnStat 261, 13 [2 r.], 158, 163 [2 r.], 164 [2 r.], 329 (26).*

praw. »(u)czynić niktzemnym« = *anulować, unieważniać; annullare, irritare JanStat [szyk zmienny] (19): UstPraw A3, B4 [2 r.], F3v; Repercutere fascinatores, Tym którzy mają ludźmi odtrącić ich naukę/ Niczemną vczinić. Mącz 339c; owfzem oné [darowania] przez ninieyfszé ziednoczenié y przymierzenié niktzemné czynimy/ káfsuiemy/ zátóracamy/ znošimy/ zágálszamy/ vmorzamy/ y tákowym moc ná wieki odéymniemy. SarnStat 1088, 67, 163, 396, 580, 885 (14).*

Wyrażenia: »niktzemna rzecz« = *res nulla a. nullius momenti Mącz; res inanis Modrz [szyk 14:8] (22): A więc to iest Ewánieliey Świętey vtzyć? ludziom proftym Popioły/ Bágná/ Zioła Owfy/ Złoto/ Mirrhę/ Kádzydło/ miáfto Páná Iezu Krytá vkrzyżowánego/ tzárowáne rozdawáć/ áby fię tefz od was tzárowáć vtzyli/ y thym rzet zam niktzemnym/ moc Bożą/ przypifowáli. KrowObr 96v; UstPraw B4; RejZwierz A2v; BibRadz I 213c marg; GrzegRóżn Ev; Mącz 145c, 153d, 156b, 230b, 242b (10); GórnDworz N7; RejPos 47; ielliby się takie popędliwe cbęci ábo námiętności pušciły zá fwą byftrošćią/ iákoby z nádzieie płochey/ gdy zniey rzeczy płonne niktzemne/ y błáżeńskie roftą ModrzBaz 7v, 56; SkarJedn 241; CzechEp 171; Iota – Niktzemna rzecz. Calep 562a.*

»niczemne wołanie« (1): *Clamor absonus, Szkáráde/ niczemne wołanie. Mącz 402b.*

Szeregi: »niktzemny i babi« (1): *ktorzy [papieżowie] tego dowodzą (ále niktzemnymi y bábiemi árgumenty) iż Papieź zacnieyfszy niż wfzytko Concilium NiemObr 62. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]*

»niczemny i fałszywy« (1): *Tę naukę/ ktora vczy o skutkách biegow Niebiefskich/ dwoiákim iá fpofohem przeciwnicy iey gánią. Naprzod zmyfláiąc iá być niczemną y fáłszywą nauką LeovPrzep a2v.*

»głupi i niktzemny« (1): *Lecz to iáko głupia y niktzemna mowá/ pokazáło fię wyfšzey. WysKaz 32.*

»křnábřny a niktzemny« (1): *Lęka fyę człowiek złošći: á z grzéchem brzydliwym Chce fyę vdáć/ y z křwáwą przed Bogiem ofiárą Zábitą/ y fwą křnábřną á niktzemną wiárą. ZawJeft 42.*

»mały i (a) niktzemny« (2): *RejPos 47; á gdj ták rzecźj mále j niczemne wymyfláli/ pewnieby tey ták wielkiey byli nie zániecháli. SkarJedn 241.*

»(na)daremny i niktzemny« = *irritus et inanis JanStat (2): A ielli co nád cztery Artykuły/ y inych czáfów/ y ná niewyczáynnych mieyfcách będą fádźić: to wfzytko dáremno y niktzemné bydź chcemy y fkázuiemy. SarnStat 917, 528.*

»niedostateczny i niczemny« (1): *wiem ze moię vczinky fą nie doftateczne y niczemne przed panem bogiem SeklKat V v.*

»niktzemny, (a) niepotrzebny« = *inanis vel inutilis Mącz [szyk 1:1] (2): iż káždy narod/ ięzyk fwoy/ y fpráwy fwe/ zdoić fię fthárá/ iáko nalepyey može/ y pišząc czáfem thež ledá co/ y wyele niktzemnych á niepotrzebnych rzeczy RejZwierz A2v; Mącz 259a.*

»niepożyteczny, (a) niczemny« [szyk 2:1] (3): Tricae, Włocháciny/ yákie v nóg gołębióm álbo kuróm bywáyą. Metaphorice, Závady/ omiełzkánie/ teź niepożyteczne niczemne rzeczy. *Mącz* 464b, 511a; ² 93v.

»nikczemny i nieprawdziwy« (1): Mądrość bowiem bez wiary nikczemną y nieprawdziwą iest/ á zgoła bezecną chytrnością. *Phil* O2.

»nikczemny i nieważny« (1) A bowiem tákowe líty ku tákiemu dowodowi/ áby kto z poddanych náleznych miał bydź w máiętnościách rułzan/ íkázuiemy bydź nikczemné y nieważné [*nullius roboris et momenti esse JanStat* 288]. *SarnStat* 329.

»płonny a (i) nikczemny« = *futilis ac inanis Modrz* [szyk 2:1] (3): A naywięcey o to fię trzeba ítárác/ áby íprołne grubijánłtwo/ á pífmá płonne y nikczemne/ dyíputácie prozne y niepożyteczne/ były z ízkoł wyrzucone. *ModrzBaz* 134v, 56, 56v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»niczemny, (a) (barzo) podły« [szyk 3:1] (4): Hecta, pustula panis cocti et capitur pro re minimi precii, Skórká chlebowa. Metaph. Niczemna á bárzo podła rzecz *Mącz* 153d, 145c, 242b, 451b.

»niczemny, podnożkowy« (1): Peripsema, Latine purgamentum, vel quisquilliae, Smieci/ otrzebiny/ niczemne podnożkowe rzeczy. *Mącz* 291c.

»nikczemny, (i) próżny« = *irritus et inanis; cassus, irritus et nullus; irritus, nullus et inanis JanStat* [szyk 6:2] (8): Ventosa verba. Prózne niczemne słowá. *Mącz* 483d; *RejAp* 29v; to włyztko niech będzie nikczemné y próżno/ y áby żádnéy mocy áni władzéy niemiáło/ mocno mieć chcemy. *SarnStat* 163, 163 [2 r.], 931, 948, 1102.

»nikczemny i skażony« = *nihili et cassus JanStat* (3): włzitko moca thego Seimu nikcemne y íkazone rozumiano bic ma *Paprup* Lv [*idem* (2)] *SarnStat* 13, 164.

»słaby i niczemny« (1): A batyż to tedy? iáko ten twoy dowod iest fláby/ y nitzemny/ kthory wiáthr iáko páiętynę rozwiewa? *KrowObr* 23v.

»nikczemny i sprośny« (1): kthorym dołożeniem/ płuie nikczemną y íprołną dumę o Bogu Troińtym *CzechEp* 274.

»wąły i niczemny« (1): Reiicere argumentationem tanquam frivolum et invalidam, Nieprzymowác dowodu yákołzto wąłego y niczemnego. *Mącz* 163a.

»zaniechały a nikczemny« (1): Kthorymi [ćwiczeniami] gdy będą [synowie] przychędożeni/ tedy y zaniechałe á nikczemne íwego narodu imiona y przezwiłka/ tudziełz y vbogie oyczyzny íwoye wynośic y sławnemi czynic zwykli. *KwiatKsiąż* A2.

»zapadły a nikczemny« (1): A włzákoź teź widamy owę zápádlą á nikczemną mył/ iz fie teź ni nacź dobrego nie przygodzi/ gdy chłop íiedzi iáko kozieł z záwieszoną brodą/ á ni o czym dobrym nie myłi *RejZwierc* 54.

W przen (1) : Zebyś fię z támtąd wrocił prawdziwym Pielgrzyme^m. Nie z chłubą/ nie z nikczemnym próżney chwały dymem. *KlonWor* 53.

Synonimy: 1. lichy, marny, mizerny, nędzny, niegodny, próżny; 2. bezecny, haniebny, nędzny, niecnotliwy, niegodny, nieprawy, podły, sprośny, wszeteczny, zły; 3. lekki, marny, wzgardzony; a. gnuśny, leniwy, niechętny, nieochotny, niepospieszny, nierobotny, obciążały, ociężały, ospały, prożnujący;

b. *bezrozumny, głupi, niebaczny, niemądry, nieobaczny, nieroztropny, nierozumny, nietrafny, nieuczony, nieumiejętny, sprosny*; **4.** *czczy, daremny, niepotrzebny, niesłuszny, nieważny, próżny.*

Cf **NIECZEMNOMOWCA, NIKCZEMNIK**

MŚ